

John Peter Andersen
Advokat, lic.jur.

Succession - skattetrykkets sikkerhedsventil

Pinsepakken varsler dårligere tider for
erhvervslivets generationsskiftevilkår

Skat af indkomst

Det danske skattesystem hviler på den grundtanke, at man skal betale skat af den reelle indkomst, som man tjener. Om pengene tjenes her i landet eller kommer fra udlandet, om de udbetales i kroner og øre eller i andre goder - det spiller ingen rolle. Er man fuldt skattepligtig her til landet - typisk ved fast bopæl - så er alle indkomster som altovervejende hovedregel underkastet skattepligt.

Avancebeskatning

Statskassen har gennem årene ikke kunnet nøjes med at hente skattekrone på folks indkomster. Man vil også have andel i den fortjeneste, der kan opstå, når en erhvervsvirksomhed skifter ejer, eller når en erhvervsvirksomhed beslutter sig for at sælge sine ejendomme, maskiner, varelager eller goodwill. Når de solgte aktiver ikke udgør en sædvanlig handelsvare for den sælgende part, så er denne beskatning ikke en beskatning af indkomst, men en beskatning af fortjenesten på afståelse af diverse aktiver - såkaldt avancebeskatning.

Problemerne for generationsskifte

En sådan beskatning kan i alvorlig grad spænde ben for den virksomhedsindehaver, der omgås med planer om at lade sin virksomhed overgå til børnene.

Hvis smedemester Hansens virksomhed i sin tid er startet fra bunden af og derfor i princippet er anskaffet for nul kroner, og nu skal overdrages til børnene for 5 million kroner - ja, så skal der betales skat af disse 5 millioner kroner, der derved repræsenterer sælgers fortjeneste. Hvis handlen ordnes sådan, at børnene alene betaler en mindre udbetaling og skal afdrage resten af købesummen på et gældsbevis, så kan smedemesteren komme i bekneb for at have penge nok til at betale skatten, der udløses i det år, hvor salgsaftalen indgås med børnene. Hvis han tilmed agter at lade virksomheden overgå vederlagsfrit til børnene som en gave, skal der udover gaveafgift eller arveafgift (hvis overdragelsen først finder sted, når han dør) stadigvæk betales avanceskat af den fortjeneste, som han opnår ved overdragelsen - også selvom han reelt ingen fortjeneste opnår, fordi han jo netop forærer det hele væk til børnene. I dette tilfælde vil det være den afgiftspligtige værdi, som betragtes som salgssummen, og som smedemester Hansen - død

eller levende - vil blive beskattet af. Bortgivelse ligestilles med salg. I dette tilfælde bliver lommemesmerterne endnu mere mærkbare, fordi den likviditet, som skal bruges for at indfri skattekravet, ikke er tilstede.

Skattetrykket kan i den slags situationer nemt blive så tyngende, at et generationsskifte ikke fremstår som appetitvækkende, fordi det udløser så store skatter, at hverken virksomhedsoverdrageren eller hans børn formår at betale dem. Man kan ikke bare låne pengene i virksomheden. Hvis virksomheden er et selskab, er den slags lån forbudte og strafbare; dertil kommer, at virksomhedens aktiver sjældent består i rede penge. Værdierne er bundne i bygninger, driftsmidler og goodwill. Det kan man ikke betale skat med.

Succession som en farbar vej

Det er problemet. Den løsning, som skattesystemet tilbyder de betrængte skatteydere hedder succession. I skattesammenhæng er succession et teknisk udtryk, der dækker over en skatteydskydelse. Hvis smedemester Hansen overdrager sin virksomhed til børnene med succession betyder det, at børnene som led i overdragelsen må affinde sig med også at overtage det skattekrav, som ellers påhvilede smedemesteren i anledning af overdragelsen; men fordelene er, at skatten først forfalder, når børnene til sin tid selv afhænder virksomheden. Hvis altså det var værdistigningen fra 0 til 5 millioner kroner, der stod til beskatning, så bliver denne værdistigning beskattet ved børnene salg af virksomheden ude i fremtiden - men vel at mærke kun, hvis salget mindst indbringer 5 millioner. Børnene indtræder i smedemesterens anskaffelsessum på de nul kroner, således at deres skatteforhold bedømmes som om de selv havde anskaffet virksomheden for nul kroner. På den måde vandrer skatten med til en senere lejlighed. Succession indebærer, at børnene indtræder i smedemesterens anskaffelsessum, anskaffelsestidspunkt, skattemæssige afskrivninger, anskaffelseshensigter og i selve det næringsområde, som virksomheden befatter sig med.

Det er klart, at successionsreglerne ikke skal diskriminere mellem virksomhedsformerne. Om smedemester Hansen har valgt at drive sin virksomhed som en personlig enkeltmandsvirksomhed eller som et A/S eller et ApS, er ikke afgørende. Der er successionsmuligheder i begge tilfælde.

En virksomhedsoverdragelse med succession indebærer en betydelig lettelse ved et generationsskifte, fordi den skattebyrde, som udløses ved overdragelsen af virksomheden, bæres med ind i fremtiden og lægges i venteposition til en senere salgssituation. Men hvor der er fordele for skatteborgerne, er der selvfølgelig også ulemper for skattesystemet. Hvis børnene vanrøfter virksomheden, eller den rammes af nedgangstider i erhvervslivet, og den senere må lukke ved en konkurs, så er salgssummen jo lig nul kroner. Der blev ikke en fortjeneste, og dermed gik skattevæsenet glip af den avanceskat, som ellers stod til betaling ved virksomhedsoverdragelsen, men som via

successionen blev udskudt til fremtiden. Det skattekrav, der var en sikker realitet, hvis smedemester Hansen havde overdraget virksomheden til børnene uden succession, er nu gået tabt, fordi virksomheden endte sin skæbne uden gevinst til ejerne.

Omvendt så bidrog successionen til, at en kørende virksomhed i det mindste ikke afgik ved døden, sammen med dens tidligere indehaver, eller da han ønskede at stoppe, men kunne fortsætte ind i fremtiden og derved skabe grobund for beskæftigelse og skatteindtægt til gavn for samfundet. Det er uden tvivl et langt bedre resultat end et af skattereglerne skabt virksomhedsophør.

Nedslag for den ventende skatteregning

Hvis smedemester Hansen overdrager sin virksomhed med succession, slipper han for at betale skat af overdragelsen. Men skatten lurder jo alligevel som et spøgelse, der flytter med, fordi skattebyrden blot er stillet i bero til næste gang virksomheden skifter hænder. Det er klart, at hvis generationsskiftet gennemføres ved, at børnene betaler fuld pris for virksomheden, vil dette umiddelbart være en dårlig handel, fordi børnene jo overtager en skjult skattebyrde. Hvis der skal betales fuld pris for virksomheden, må man derfor forvente, at prisen må fastsættes sådan, at der er taget højde for den ventende avanceskat. Hvis smedemester Hansen derimod gennemfører sit generationsskifte som en gaveoverdragelse til børnene - stadig med succession - så skulle man ikke tro, at der var behov for at sætte pris på virksomheden. Det er der alligevel, fordi en sådan gave er gaveafgiftspligtig. Men hvis afgiftsmyndighederne kunne komme igennem med, at gaveafgiften skulle beregnes af virksomhedens fulde pris, ville dette indebære en skævhed, fordi virksomheden ikke er den fulde pris værd for børnene, når den gemmer på den latente skattebyrde, som successionen overfører til dem.

Denne skævhed førte til, at Folketinget med virkning fra 1. januar 1995 ændrede lovreglerne, således at der kan gives et nedslag i værdien ved beregningen af gaveafgift - en såkaldt passivpost. Sådanne passivposter skal beregnes på grundlag af den skattepligtige fortjeneste, som ville være fremkommet, hvis gavegiveren havde solgt aktivet på tidspunktet for dets overdragelse. Passivposten udgør svinger fra 12,5 til 30 procent af den fortjeneste, som overdrageren skulle være beskattet af, hvis overdragelsen ikke var sket med succession.

Ingen samlet lovgivning om succession

Der findes ikke i vor omfattende skattelovgivning nogen bestemt lov om succession. Successionsreglerne spreder sig rundt omkring i lovgivningen, alt efter hvilke situationer, der er tale om, og hvilke aktiver - fast ejendom, driftsmidler, aktier og anpartar m.m. - det drejer sig om. Det er imidlertid et fællestræk, at skattelovgivningen har gjort sig umage for at sikre, at succession kun bliver en

udskydelse af den latente skattebyrde og ikke et blivende afkald på skatten. Hvis overdragelse med succession uden videre kunne ske til en modtager, der ikke var skattepligtig i Danmark, ville skattekravet være tabt. Den flugtvej tillader successionsreglerne ikke.

Taler man om generationsskifte, er der to situationer, som navnlig påkalder sig interesse. Den ene er muligheden for, at overdragelsen først sker ved indehaverens død. Den anden er muligheden for, at virksomhedsindehaveren i levende live kan overdrage virksomheden til sine børn.

I første tilfælde er den personkreds, som kan komme i betragtning som successionsberettigede erhververe af afdødes aktiver, afhængig af arvelovgivning og afdødes testamentariske beslutninger. Dødsboscatteloven indeholder nærmere regler for succession i forbindelse med dødsfald.

I det andet tilfælde består den personkreds, som er berettiget til at erhverve med succession, af børn, børnebørn, søskende, søskendes børn og børnebørn.

Man lægger her mærke til, at den virksomhedsindehaver, der ønsker at gå på pension og i den forbindelse gerne vil overdrage virksomheden til nogle nære betroede medarbejdere, ikke kan gøre brug af successionsreglerne. Heller ikke den lovende svigersøn, der arbejder som indehaverens højre hånd, kan komme ind i billedet ved en sådan overdragelse. Skal virksomheden føres over til svigersønnen uden at udløse beskatning hos den velvillige svigerfar, kan man dog indfri dette ønske ved først at lade virksomheden overgå til indehaverens datter med succession, hvorefter hun efter en passende tid kan overdrage til sin ægtefælle. Da overdragelser mellem samlevende ægtefæller hverken udløser skat eller gaveafgift, er der i princippet ingen hindringer her - men som altid skal man være varsom med for stor opfindsomhed ved den slags arrangementer, der i visse tilfælde kan blive udlagt som omgåelse.

En uvenlig bredside mod generationsskifte

Regeringens "Pinsepakke" fra forsommeren 1998 - en omfattende buket af skatte- og afgiftslove fremsat under henvisning til, at danskerne var kommet i uvane med at rutte med pengene på privatforbruget - indeholdt et lovforslag med meget negative virkninger for successionsreglerne og dermed for de generationsskifter i erhvervslivet, som er så påtrængende, hvis landets virksomhedskultur skal leve videre.

For det første ville lovforslaget betyde, at ejere af store børnoterede virksomheder - A. P. Møller, Danfoss, Lego m.fl. - ville være sat uden for successionsreglerne. Succession kunne kun finde sted, hvis den aktiepost, der skulle gives videre til næste generation - ved overdragelse i levende live eller ved død - udgjorde mindst 15 procent af selskabets aktiekapital. I mange store børsnoterede virksomheder er aktiekapitalen imidlertid opdelt i to klasser, A- og B-aktier, hvor A-aktierne har større stemmeret end B-aktierne. A-aktierne, som typisk ejes af virksomhedens grundlægger eller hans familie, udgør langt fra altid 15 procent af

selskabets kapital, men repræsenterer til gengæld en dominerende stemmewægt, der bevirker, at ejerne af disse A-aktier alligevel har magten i selskabet. Ved at lukke for succession for sådanne virksomhedsejere ville man komme til at udløse en beskatning, der ville gøre det umuligt eller højst urealistisk at gennemføre et generationsskifte. Man skal have mange penge på lommen for at betale avanceskatten i forbindelse med en overdragelse af A. P. Møller.

Efter massiv kritik ændrede skatteministeren kurs i dette spørgsmål. Enden blev, at loven alene kom til at dreje sig om succession ved dødsfald og ikke om succession ved overdragelser i levende live (bortset fra en mindre justering). Ved dødsfald blev reglen så den, at der kan ske udlodning til arvingerne med succession, hvis selskabet driver erhvervsvirksomhed, og udlodningen til den enkelte modtager udgør mindst 1 procent af selskabets aktiekapital. Hvis selskabets virksomhed hovedsageligt består i at besidde værdipapirer eller udleje fast ejendom tæller dette ikke som erhvervsvirksomhed. Hvis selskabet er et rent holdingselskab, og erhvervsvirksomheden drives i et eller flere datterselskaber, er dette tilstrækkeligt til at bane vejen for succession.

På et andet punkt er der imidlertid sket et tilbageslag for mulighederne for sikre bevarelsen af en veletableret erhvervsvirksomhed. Det er en velkendt foreteelse, at familien bag en stor virksomhed gerne ser virksomheden overdraget til en fond fremfor til enkeltpersoner. Fonden får da til opgave ud i al fremtid at videreføre virksomheden efter visse retningslinier, der nedfældes i fondens fundats. Herved sættes snævre kapitalinteresser ud af spillet. Virksomheden lever videre under vingerne på fonden, der ikke ejes af nogen, men er selvejende og alene har til formål at tage sig af virksomhedens tarv og trivsel fremover. Fondsdannelse er i virkeligheden virksomhedsejerens velovervejede gave til fremtiden, fordi virksomheden foræres væk til fonden, som er sin egen selvstændige juridiske skikkelse, der ikke er underkastet virksomhedsejerens forgodtbefindende. Når virksomheden først én gang er givet i fondseje, har den tidligere ejer sluppet den for altid, og han har ingen muligheder - lovlige muligheder - for at suge værdier ud af virksomheden uden skat.

Man skulle ikke tro, at nogen kunne have noget imod, at virksomheder kom i fondseje. Ikke desto mindre indeholdt lovforslaget om succession nogle regler, som trods megen protest endte med at blive vedtaget, og som reelt lægger gift for ethvert ønske om at lade virksomheden gå i arv til en fond. Fonde kan nemlig nu ikke længere modtage arv med succession. Det betyder, at hvis fonden indsættes som arving, vil dette udløse nogle ganske probate skatter, som i den grad vil tage luften ud af fondsideen, at den nærmest må betragtes som dødfødt på forhånd. Statens eneste begrundelse for denne lovændring synes at have været en nagende omsorg for egen pengepung, nemlig derved at en overdragelse med succession til en fond jo i reglen vil indebære, at den ved successionen udskudte skat aldrig

kommer til betaling, fordi fonden simpelthen aldrig afhænder virksomheden igen. Med dette kortsigtede perspektiv har man lukket øjnene for det langsigtede perspektiv, der ligger i, at en virksomhed i fondseje er forsikret mod den uro og omskiftelse, som en stridende ejerkreds kan påføre den, fordi fonden har som langsigtet mål at drive virksomheden efter besindighedens princip, ikke sjældent parret med tilgodeseeelse af samfundsnyttige formål såsom at fremme forskning og udvikling inden for virksomhedens virkeområde.

En udvikling, der bekymrer

Betragter man udviklingen i skattelovgivningen inden for den seneste halve snes år, kan man ikke lade være med at drage et hjertesuk. Skattelovværket er svulmet op til regler i tusindvis - indviklede regler, som kun de indviede formår at tolke. Dertil kommer, at skattesystemet synes at blive drevet ind på en stedse mere uforsonlig kurs mod landets skatteydere af nidkære politikere, der er bytte for deres egne slogans og vagt funderede trossætninger, om hvorledes samfundslivet fungerer. Regler, som ingen menig borger kan se fornuften i, men som tydeligvis kun tjener til at dirigere en yderligere bid af pengestrømmen hen i statskassen, avler i længden mangel på respekt. Når skatteyderne ikke længere tror på systemet og anerkender det som rimeligt og retfærdigt, bliver beskatningen nemt et nødvendigt onde, som man kun nødtvungent bøjer sig for. Det sætter i næste runde gang i allehånde spekulationer om, hvordan man kan undgå at betale mere i skat end højst nødvendigt. Det skaber et blomstrende marked for skatteprojekter i alt fra containerskibe til togvogne i Amerika - projekter, som alene skyder frem på den kunstige næringsbund, som er fremavlet af skattesystemet, og som skattesystemets embedsmænd derefter må bruge mange kræfter på at brydes med. Borgerne vantrives i et dårligt skattesystem, mens skattetænkningen får gode vækstvilkår. Dette virker i sig selv negativt, fordi værdifulde menneskelige intelligensressourcer derved forbruges på gold skatteplanlægning og skattejuristeri frem for på gavnlige og nyttige samfundsopgaver. Det må ikke glemmes, at skattesystemet er et menneskeskabt regelværk. Der er intet som helst produktivt ved, at dette regelværk er blevet så indviklet og uoverskueligt, at en stor del af samfundets uddannelseskræfter må anvendes til at uddanne begavede mennesker til at forstå og administrere dette system. Der er tale om ren intellektuel selvbefrugtning. Vi vikler os ind i et juridisk garnværk og bruger derefter lange stunder og mange penge på at vikle os ud igen. Det kan for en udvortes betragtning måske tage sig godt ud for beskæftigelsen og aktiviteten i samfundet. Men til syvende og sidst er der tale om et tragisk spild af evner og papir.

Pinsepakkens bidrag til højnelse af niveauet i skattesystemet er ikke stort. Der er ikke skygge af forenkling eller regelsanering. Pinsepakkens indgreb i de successionsregler - baseret på den smalleste tænkelige politiske stemmeovervægt - repræsenterer desværre en ny snubletråd på den vej, som danske erhvervsvirksomheder må betrede i de kommende år for

at sikre, at nye yngre kræfter kan overtage roret fra de gamle.